

تأثیر جنسیت و احساس مکان در طراحی فضای شهری

(نمونه مورد مطالعه: پارک آزادی شیراز)

نجمه ژالئی^۱ najmehzhalei@yahoo.com

محمد سلطانی^۲ msoltan_777@yahoo.com

چکیده

فضاهای زندگی شهری امروز به محیط مردانه بیشتر نزدیک‌اند و تحقیقات و تجربیات بشری نشان داده است که زنان از شرایط نامساعد محیط‌های ساخته شده بیشتر رنج می‌برند. هدف از این پژوهش بررسی و مطالعه تأثیر جنسیت در احساس مکان در طراحی فضاهای شهری و همچنین چگونگی مناسب‌سازی فضای شهری برای حضور زنان می‌باشد. با این فرض که بتوان با بررسی تفاوت‌های جنسیتی میان زنان و مردان و تأثیر آن در ادراک محیطی و احساس تعلق به محیطی مطلوب برای بانوان دست یافت. از این‌رو این پژوهش به بررسی نحوه ادراک محیط بر اساس جنسیت مخاطبان می‌پردازد. این پژوهش حاصل یک مطالعه کتابخانه‌ای است که با روش تحلیلی توصیفی و با تهیه پرسش‌نامه به بررسی و ریشه‌یابی معضلات و ناتوانی‌های محیط ساخته شده در برآورده کردن نیازهای زنان می‌پردازد و سعی دارد با مطالعه ادبیات موضوع و گردآوری راهکارهای پیشنهادی آنها به یک جمع‌بندی مناسب نایل آید.

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم تحقیقات فارس، گروه معماری، فارس، ایران
۲- دانشجوی کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم تحقیقات فارس، گروه معماری، فارس، ایران

واژگان کلیدی: جنسیت، زنان، حس مکان، فضاهای شهری، امنیت

مقدمه

آنچه موجب سرزندگی فضای عمومی و ارتقای کیفیت محیط شهری می‌گردد توجه به نیازهای همه مردم فارغ از سن، جنس، نژاد و قومیت، گروه بندی اجتماعی و توانایی‌های فردی می‌باشد. گروه‌های آسیب‌پذیر جامعه اعم از زنان، کودکان، سالمندان و معلولین و ... دارای حقوق شهروندی در استفاده از این فضاها می‌باشد. چون همه شمول بودن محیط‌های شهری برای گروه‌های مختلف سنی، جنسی و اجتماعی موجب افزایش حضور مردم و نشانه مدنیت و ارتقای حس شهروندی است، لذا توجه به نیازهای زنان به عنوان یکی از گروه‌های خاص و مناسب سازی فضاهای شهری برای حضور آنها حائز اهمیت بسیار می‌باشد. در این زمینه سوالات متعددی در رابطه با ویژگی‌های محیط‌های زنانه مطرح می‌شود که از آن جمله می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- آیا نحوه ادراک محیط بر اساس جنسیت مخاطبان تغییر می‌کند؟

- چه فضاهایی زنانه و چه فضاهایی مردانه تلقی می‌شود؟

- از دیدگاه زنان فضای شهری مناسب چه ویژگی‌هایی دارد و اصلی‌ترین ویژگی آن چیست؟

۱- جنس، جنسیت و تفاوت آن‌ها

جنسیت به‌عنوان مؤلفه پنهان در ارتباط با فضا و مکان به‌خصوص در ارتباط با فضای شهری مورد کم توجهی قرار گرفته است و به‌عبارت دیگر تبدیل به مؤلفه‌ای گم‌شده در فضا و طراحی آن شده است. قبل از پرداختن به مفاهیم و تفاوت‌های جنسیتی ابتدا نگاهی می‌اندازیم به معنی واژه جنسیت و تفاوت آن با جنس.

جنسیت واژه‌ایست که به‌منظور بیان انتظارات اجتماعی مربوط به زن بودن و مرد بودن به‌کار می‌رود. تفکرات احساسات و رفتارهای زنان و مردان در واقع از جنبه‌های گوناگون متفاوت می‌باشد. جنسیت پدیده‌ای ثابت نیست این امر با در نظر گرفتن روند تحولات اجتماعی در زمان و مکان به سادگی دریافت می‌شود. ساختار جنسیت به سادگی دریافت می‌شود. ساختار جنسیت به عنوان جزیی سازمان یافته در درون نظام اجتماعی، در فضای کالبدی انعکاس یافته و بیان می‌شود و متقابلاً فضای ساخته شده تاثیرات خود را بر جنسیت وارد می‌سازد (هاشمی و میرغلامی، ۱۳۹۰).

جامعه‌شناسان بین جنس و جنسیت تفاوت قائلند به‌گونه‌ای که جنس بر اساس تفاوت ویژگی‌های جسمی به‌وجود می‌آید در صورتی که جنسیت معرف رفتارها و باورهایی است که مرد یا زن بودن را نشان می‌دهد و مفهوم آن در فرهنگ‌ها و طبقات گوناگون اجتماعی تغییر پذیر است (هولمز، ۱۳۸۷: ۳۷، ۲۶). جنسیت با حدود بدن افراد تعریف نمی‌شود بلکه با مناسبات اجتماعی ارتباط دارد و از طریق فضا شکل گرفته و بسط پیدا می‌کند (تانکیس، ۱۳۸۸: ۱۴۷). در واقع جنس یک واقعیت جسمی و جنسیت یک مفهوم اجتماعی است که در ساختار اجتماعی شامل مفاهیم مردانگی و زنانگی در فرآیند اجتماعی شدن افراد است.